

למקום שאין מגלין לא יגלו שערן אפי' אם דעתן לחזור לעירן מפני שגורמות הרהור לאנשים, ואסור לקרות ק"ש כנגדן (יב), ועיין הערה, ועיין לקמן סכ"ז בהערה (נב).

ז. ואם איש בא ממקום שרגילין לגלות השיער שמחוץ לצמת למקום שאין דרכן לגלות אסור לקרות ק"ש כנגדן אפילו אם דעתו לחזור לעירו, ואם בא ממקום שאין רגילין לגלות למקום שרגילין לגלות, אזי אם אין דעתו לחזור לעירו מותר לקרות כנגדן, ואם דעתו לחזור לעירו אסור לקרות כנגדן (יג).

מקור חיים

ובכה"ח סק"ח הביא את הזה"ק באורך יעו"ש.

ובבאה"ל ד"ה מחוץ לצמתן בסוף הדיבור הביא את החת"ס ס"י ל"ו שכתב בסוף התשובה דבארצותינו שנתפשט המנהג ע"פ הזהר איסור גמור הוא [לגלות מקצת משערן] ויש לחוש לרביצת האלה האמורה בזהר [הנ"ל] ומי שחפץ בברכה ירחיק ממנו, וכן אסור לקרות כנגדן.

יג) שם בבאה"ל, עיין לעיל ס"ה בהערה (י) שכתבנו שהאיסור לקרות כנגד שער היוצא חוץ לצמתן הוא רק משום הרהור ואינו בכלל ערוה יעו"ש, א"כ צ"ל דגם הכא אם בדעתו לחזור לעירו ובעירו אין מגלין יש לו הרהור, דאם נאמר שאין לו הרהור והאיסור הוא משום ערוה כיון שדעתו לחזור ובעירו אין מגלין, א"כ יקשה כנ"ל הערה (י)

יב) באה"ל ס"י ע"ה ד"ה מחוץ לצמתן, אמנם בזהר הקדוש החמיר מאד בענין השער שלא יתראה שום שער מאשה ואפי' בתוך ביתה, דגרמא מסכנותא לביתא וגרמא לבנהא דלא יתחשבון בדרא וסטרא אחרא לשרות בביתא וכ"ש אם הולכות בשוקא כך ע"כ בעאי איתתא דאפי' קורות ביתא לא יחמון שעה חדא מרישאה, ואי עבדית כן מה כתיב בניך כשתילי זיתים וכו' בנהא יסתלקון [יעלו] בחשובין על שאר בני עלמא ולא עוד אלא דבעלה מתברך בכל ברכאן דלעילא וברכאן דלתתא בעותרא בבנין ובני בנין עכ"ל בקיצור וכתב המג"א דראוי לנהוג כהזהר, וביומא מז. איתא שבזכות הצניעות היתירה של קמחית שמעולם לא ראו קורות ביתה את קלעי שעה [ועיין בתוס' ישנים שם שפירשו שלא ראו בשעה שהיתה יכולה לכסותם] זכתה שיצאו ממנה ז' כהנים גדולים, מ"ב סק"ד

ח. בתולות ארוסות (משקבלו קידושין) אסורות לילך בגילוי הראש (יד) ונראה לפ"ז דאסור להזכיר דבר שבקדושה כנגד שערן (טו), ויש מתירין לארוסה לילך בגילוי ראש (טז), ועיין לעיל ס"ד.

מקור חיים

העיר, ואע"פ שלאותה העיר שהלך לשם אין לו הרהור, מ"מ כיון שאסרו חכמים לא חילקו בגזירתם הואיל והוא שייך לעירו שרגילין לכסותן ובאותה העיר אסור לקרא, וזה כעין סברת החז"א לעיל הערה (י) שכיון שאסרו חז"ל הנשואות לא חילקו בגזירתם ואסור גם באופן שאין לו הרהור וכגון שאינו מכירה, משא"כ באשה היא הגורמת את האיסור והרי זה איסור על החפצא שאסור לקרא כנגד שערותיה, ולפיכך אשה הבאה ממקום שמכסין מקצת שערות אלו למקום שאין רגילין לכסות, הגם שהיא בדעתה לחזור לעירה ומדין כיסוי צריכה לכסות מפני מנהג מדינתה, מ"מ אינה יכולה לאסור לקרות כנגדה באותה העיר שהלכה לשם, כיון שכל גזירת חז"ל היתה במקום שיש הרהור והואיל ובאותה העיר לא נהגו לכסות הרי אין שם הרהור וממילא לא גזרו חכמים איסור לקרות כנגד שערות אלו.

(יד) מ"ב סק"א.

(טו) נראה פשוט דכיון שחייבין בכיסוי הראש הרי הם בכלל ערוה. ולפ"ז צריכה הכלה להיזהר לכסות

מדוע אם אשה שבאה ממקום שאין מגילין למקום שמגילין מותר לקרות כנגדה אפילו אם דעתה לחזור [דחייבת לכסות שעה מעיקר הדין עיין לעיל ס"ו] נימא דאסור מדין ערוה, ודוחק, ועיין לקמן פ"ד ס"ח בענין לומר תוכחה לרבים שמותר אפילו אם יש ביניהם פרועות ראש ובהערה שם הבאנו את דברי הגר"ח זוננפלד זצ"ל שנימק להיתר שאינם יכולות לאסור את כל רה"ר והם כאיסור שאינו נרגש ע"ש, א"כ גם הכא אולי יש לחלק קצת בין אם אשה שבאה ממקום שאין מגילין למקום שמגילין שמותר לקרות כנגדה ובין אם איש בא ממקום שאין מגילין למקום שמגילין ודעתו לחזור שאסור לו לקרות ודו"ק ועדיין צ"ב, ושמעתי לתרץ מחכם אחד שליט"א דלעולם האיסור הוא רק משום הרהור, אלא דבאיש – האיסור נאמר עליו שאסור לו לקרא כנגד שערותיה והוא איסור על הגברא, ולפיכך אדם שבא ממקום שמכסין מקצת שערות אלו למקום שאין מכסין, והואיל ודעתו לחזור לעירו הרי נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם דכל הדינים הנהוגים באותה העיר חלים עליו כיון שהוא נחשב עדיין מאותה

ט. פנויות שנבעלו צריכין לכסות הראש (יז) ומ"מ מותר לקרות כנגד שערן אם אין דרכה לכסותו (יח).

מקור חיים

על ראשה כדרך הנשים אין לכופה והמקור לדין כתב בשער הציון הפנים מאירות סי' ל"ה והמגן גבורים. ועויין בפת"ת אהע"ז סי' כ"א סק"ב שדעתו דאין הבעולה צריכה לכסות ראשה מעיקר הדין והביא את הפנ"מ שגם דעתו כן ומה שהצריכו לה לכסות ראשה, לטובתה תקנו, ואם היא אומרת אי אפשר בתקנה זו כגון דא שומעין לה יעו"ש, נמצא שאינה חייבת מן הדין לכסות ראשה וממילא אין בשערה משום ערוה. וכן מדוייק לשון המ"ב דבארוסות כתב אסורות לילך בגילוי הראש ובבעולה כתב צריכין לכסות ראשן ולא בלשון איסור והיינו שצריכה לכסות רק מפני התקנה. אמנם יעויין במג"ג הביא את הדגול מרבבה שכתב שחייבת מן הדין לכסות ראשה ומ"מ הביא את הפנ"מ שאם אין רוצה לכסות ראשה אין לכופה. אולם במ"ב ציין את הפנ"מ וכן את המג"ג על הסיפא בדין שאין לכופה א"כ י"ל שדעתו כהפ"מ, וכמו שמדוייק לשונו שבפנוי לא כתב איסור אלא צריך לכסות וכנ"ל, ועיין ב"ש אהע"ז סק"ה ובפת"ת שם ובפמ"ג סי' ע"ה סק"ג בא"א שכתבו שלפי הב"ש אין איסור בגילוי הראש בפנוי בעולה והפ"ת כתב שי"ל שגם לדעת הב"ח והחלקת מחוקק אין איסור יעו"ש וכן הביא שהכרם שלמה מפקפק על

שערותיה דאין יברכו הברכות כנגד שערה לאחר האירוסין. וכן אמר לי הגאון ר"פ שיינברג שליט"א, אבל סיים שאין המנהג כן. ושאלתי בזה להגאון ר' בנימין זילבר שליט"א איך יברכו כנגדן בשעת החופה, והשיב לי וז"ל: לענין ברכה אפשר לסמוך בסגירת עינים, או שמביט בסידור וכמ"ש בבית ברוך במילואים כלל ד, ועוד הרי מביאים את הכלה לז' ברכות של הסעודה שהיא כבר נשואה, אבל מצד עיקר דין של כיסוי הראש היא צריכה לכסות עצמה לפני שהולכת לחופה, והלובשות פאה צריכות מקודם ללבוש הפאה, ומה שכותב שמקילין אפשר דסומכים על כיסוי של בגד החופה, ואף בכיסוי דק מ"מ בזה לכ"ע מהני עצימת עינים, אבל אין להשגיח על המנהג אלא חייבות מדינא בכיסוי ראש ממש, כמו שכתב המ"ב, וכבר כתבתי מזה באריכות באז נדברו חלק י"ב סי' נ', וכן הורה לי הגר"ש אלישיב שליט"א שכיון שארוסות צריכות לכסות ראשן, אסור לקרות כנגד שערן.

טז) יביע אומר ח"ו סי' יג אות ד.

יז) שם במ"ב.

יח) דיעויין במ"ב שם סיים ומ"מ אם זינתה ואינה רוצה לצאת בצעיף

י. אלמנות וגרושות חייבות בכיסוי (יט) ראשן וי"א דאלמנות וגרושות מן האירוסין אין חייבין לכסות ראשן (כ), ולענין ק"ש אם מותר לקרות כנגד שערן עיין הערה (כא).

אוצר החכמה

יא. יש שמסתפקים אם שיער של אינה יהודית כיון שאינה מוזהרת לכסות ראשה אם דינה כבתולה (כב) אולם יש

אח"ח 1234567

מקור חיים

אבל לא מן האירוסין. ואמנם יעויין שם בב"ש סק"ה כתב דפנוי היינו אלמנה או גרושה וסתם את הדברים ולא חילק בין מן הנישואין או מן האירוסין. ולכאוי משמע דחייבת בכיסוי בכ"ג, ויש לדחות קצת דהב"ש לא נחית לזה ואולי יודה דרק גרושה מן הנישואין חייבת בכיסוי. ועיין בבאה"ט באהע"ז סי' כ"א בשם השבו"י דארוסה מותר לילך בגילוי הראש וא"כ ק"ו לגרושה ודו"ק.

(כא) בספר הליכות ב"י פ"ה ס"ד הביא שם בהערה (ח) ששמע מהגרש"ז אורבך שליט"א שנשים גרושות יתכן שאין לשערן דין ערוה ממש מן הדין, וע"כ יש להקל ולומר כנגדן דברים שבקדושה כשאין מכסות ראשן. ונראה דה"ה לאלמנה. לעומת זאת כתב לי הגאון ר' בנימין זילבר שליט"א וז"ל: פשוט הוא דאלמנות וגרושות הם בכלל מה שנפסק דכל אשה שדרכה לכסותו הוא בכלל ערוה.

(כב) חיי אדם כלל די ס"ה.

ראיית הדגול מרובה. ולפנים מאירות שהביא בפ"ת שם נדחית ראיית הדג"מ ועיי"ש ודו"ק. וכן יש לצרף את דעת הרי"ף והרמב"ם דס"ל דדין שער לא נאמר לגבי איסור ק"ש, וכן יש פוסקים שאם יש נשואות שאין מכסות ראשן כפי הדין מותר לקרות כנגדן עיין לעיל ס"ד. לכן נראה שכנגד בעולה אין איסור לקרות, וכן הסכים אתי הגאון ר' בנימין זילבר שליט"א. ועיין לקמן הערה (כא) בשם הגרש"ז אורבך שליט"א שאפשר שמותר לקרות כנגד גרושות דאין בשערן דין ערוה ממש מן הדין יעו"ש ונראה דכ"ש לכאן.

(יט) עיין אהע"ז סי' כ"א ס"ב ובב"ש סק"ה שכתב דאלמנות וגרושות חייבין לכסות ראשן.

(כ) פ"ת אבהע"ז סי' כ"א סק"ב בביאור דברי הב"ח והח"מ שם שכתבו דהא דאסור לפנוי לצאת פרועות ראש היינו בעולה וכתב הפ"ת דאפשר שכוונתם דהיינו נשואה וגרושה ודוקא מן הנישואין

אוסרים (כג) אם דרכה לכסות ראשה כיון שהאיסור משום הרהור וכשמגלה יש הרהור, אבל במקום שרגילין הא"י בגילוי הראש אין איסור לקרות כנגדן (כד), וכן אם הוא מסופק אם הא"י נשואה מותר לקרות כנגדה (כה).

יב. מותר לקרא ק"ש כנגד אשה החובשת פאה נכרית לראשה (כו). ואם חתכה את השיער של עצמה וחזרה וחברה אותו לשערה יש מתירין ויש מחמירין (כז).

יג. במקום שנהגו שלא לחבוש פאה נכרית הדין עם המחמירים ואין לאשה ללכת שם עם פיאה בלבד לכיסוי ראשה מפני מראית העין. וכמו כן אסור לקרות כנגדה (כח). אבל במקום שנהגו לחבוש פאה נכרית לראשן מותר לקרא

מקור חיים

להקל [וכן המנהג]. ועיין בספר בית ברוך על הח"א ס"ה שם בסופו דכתב דאם מחמיר שלא לברך כנגדה אינו מן המתמיהין ע"ש עוד, ופירש לי הגאון ר"ב זילבר שליט"א דבריו בעל פה, דדין זה דוקא למי שמחמיר ע"ע ובני ביתו כדעת האוסרים פאה נכרית, אבל אלו הנוהגין היתר בלבשתה אם מחמירים לא לברך כנגדה הם מן המתמיהין.

כז) במ"ב שם הביא בזה מחלוקת דהפמ"ג מקיל והמג"ג החמיר, ועיין בכה"ח שם סק"כ שהביא רק את הפוסקים להתיר ונראה שכן דעתו.

כח) מ"ב שם בשם הפמ"ג, הטעם מפני מראית העין הוא הוספת המ"ב.

כג) כף החיים סי' ע"ה סקט"ז, אגרות משה סי' ט"ז אור"ח.
לאוצר החכמה

כד) כן מדויק מדברי הכה"ח הנ"ל שכתב דכל האיסור משום הרהור אם דרכם לכסות, וכ"כ באגרות משה שם.

כה) נרא' פשוט מהטעם הנ"ל דהאיסור הוא משום הרהור ובכה"ג אין הרהור עיין חזו"א אור"ח סי' ט"ז סק"ח.

כו) רמ"א סי' ע"ה ס"ב, אמנם עיין במ"ב סקט"ו שהביא שיש חולקין ואוסרין ושוב הביא את הפמ"ג שמקיל אבל לא מכריע להדיא להתיר, אבל יעויין בכה"ח סי' ע"ה ס"ה י"ט שכתב שהסכמת האחרונים

כנגדה ואפילו אם הפאה נראית ממש כשערה עד שאי אפשר להבחין בה שהיא פאה (כט). ועיין לעיל סי"ב בסופו.

יד. מותרת אשה לקרא ק"ש בפני שער חברתה הנשואה (ל). ועיין לעיל פרק ב' ס"ב.

טו. אסור להזכיר דבר שבקדושה כנגד תמונה או ציור [וכל כיוצ"ב] של אשה אם אינה בלבוש צנוע (לא). ומ"מ אם עוצם

מקור חיים

(ל) שו"ת מהר"י שטייף סי' ק"ב. כף החיים סי' ע"ה סק"א, הוכיח שכן דעת השו"ע והלבוש. וכן דעת הרבה אחרונים וכהכרעת המתירים שם בדין טפח מגולה דשרי באשה כנגד אשה ע"ש.

1234567

(לא) כיון שיכול להגיע עיניו להרהור ומה לי אם קורא כנגד אשה ממש או כנגד צורתה סוף סוף הרהור יש, ועיין שו"ת יבי"א ח"ו סי' י"ב. ומ"מ נראה שבתמונת אשה שהיא בלבוש צנוע אין איסור לקרות כנגדה מדין ערוה באופן שלא מתבונן בה, דלא גרע מהא דמותר לקרות ק"ש כנגד פניה וידיה של אשה אפי' אינה אשתו כיון דרגיל בהן לא טריד כמו שפסק הרשב"א בשם הראב"ד הובא בב"י, ומ"מ צריך להסיר התמונה מכנגד עיניו כדי שלא יסיר מחשבתו מתפילתו כמבואר בסי' צ' סכ"ג. וכאן יותר חמור שעלול לבא לידי הרהורים רעים, ועיין בספר רב ברכות דף קל"ו מערכת צד"י בסופה ודו"ק.

(כט) דלכאורה לפי ההערה הקודמת שבמקום שאין חובשין פאה לראשן אסור לקרא מפני מראית העין, היה מקום לומר שגם במקום שרגילין לחבוש פאה לראשן אם היא פאה הדומה ממש לשערות ראשה עדיין יש את האיסור של מראית העין, אבל אמר לי הגאון ר"פ שיינברג שליט"א שבהיות ובידיעה הכללית ידוע שנשים חובשות פיאות כאלו לראשן תו ליכא משום מראית העין, ועיין לעיל פ"ג הערה (ח) בסופה ודו"ק.

וראיתי להעתיק כאן את דברי ר' יונה ז"ל באגרת התשובה (אות ע"ח), וז"ל: וצריכה האשה שתהא צנועה ונזהרת שלא יסתכלו בה בני אדם חוץ מבעלה, שהמסתכלים בפניה או בידיה יורדים לגיהנם, והיא ענושה בעונש כל אחד ואחד מהם מפני שהחטיאה אותם ולא נהגה צניעות בעצמה ונכשלו בה, ודי למבין בהערה זו.

את עיניו מותר לו להזכיר דבר שבקדושה כנגדה (לב) וכן הדין אם רואה אשה דרך מראה מותר אם עוצם את עיניו (לג).

טז. אין לקרא ק"ש כנגד תמונה של אשה אפילו היא בלבוש צנוע אם מתבונן בה (לד).

יז. אין לקרא ק"ש כנגד בגדים צבעוניים של אשה אם הוא מכירה ומתבונן בהם (לה).

אוצר החכמות

מקור חיים

הבבואה שלה בלבד, ודמי לס"ת דצריך לקרא מתוך הכתב ולא יעלה על הדעת דאם קורא מתוך מראה שיהי' חשוב ראיה מתוך הכתב, ולכן מהני עצימת עינים כנגד מראה. ומה שהביא שם לגבי ברכת הלבנה דחשיבא ראיי לדעת הקו"א נראה שהוא ענין אחר דהתם א"צ לראות ממש את הלבנה אלא כיון שיודע על חידושה סגי ולהכי מהני ראיי מתוך מראה, ועיין בסי' תכ"ו בשערי תשובה ובאה"ל שם ריש הסי', ונראה דלרדב"ז המובא שם בביה"ל דצריך להסתכל ממש בלבנה אה"נ דלא יועיל ע"י מראה.

לד) עיין לעיל פרק א' הערה (ח), ונראה דה"ה לכאן, ועיין לעיל סעיף ט"ו בהערה (לא).

לה) יפה ללב סי' ע"ה סק"ב הביאו ביבי"א ח"א סי"ז, ונראה דאסור דוקא אם מתבונן בהם דאל"ה לא גרע מהא דמותר לקרא כנגד אשה עצמה אם לא מתבונן בה כמבואר

לב) דאף לאוסרים בעצימת עינים נגד טפח מגולה עיין במ"ב סי' ע"ה סק"א הנ"מ נגד טפח מגולה באשה דס"ל דחשיב ערוה משא"כ תמונה ל"ש לתת לזה דין ערוה ממש אלא האיסור משום הרהור וכיון שעוצם את עיניו תו ליכא הרהור.

לג) דהנה יעויין לקמן פ"ד ס"ד דאם יש מחיצת זכוכית מפסקת בינו ובין הערוה, מהני עצימת עינים ויכול לקרא ק"ש כנגדה, והתם מיירי בנראית הערוה ממש מבעד למחיצת הזכוכית ואפ"ה שרי לקרוא על ידי עצימת עינים, א"כ נראה דכ"ש הכא שאין רואה את הערוה ממש אלא רק את הבבואה שלה דמותר לקרוא אם עוצם את עיניו, וכן שמעתי בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א שמותר לקרוא כנגד ערוה הנראית דרך המראה אם עוצם את עיניו. ועיין ביביע אומר ח"א סי' ז'. ומ"מ נראה פשוט שלגבי דין ערוה ודאי דלא חשיבא ראיי ממש שהרי אינו רואה אלא את הצל ואת

יח. שיער של ערוה של איש שיצא דרך נקב שבבגדו אין בו דין ערוה (לו).

למה חייב

יט. מותר לקרא כנגד פניה ידיה ורגליה [ועיין לקמן פרטי הדינים], ושערה (לז) היוצא מחוץ לצמתה כפי מנהג המקומות שרגילין לגלותן (לח).

מקור חיים

לר"פ שער יוצא בבגדו מהו פ"י אם יש בו דין ערוה, קרא עליי שער שער – פירש"י כלומר מה בכך, וכ"פ המ"ב סק"ט, ועיין חזו"א אור"ח סיט"ז סק"י שכתב ששמע ממה ששאל ר' מרי על שער היוצא בבגדו שזקן התחתון בכלל ערוה ולא מיבעי ל"י אלא בנקב בבגדו שאין ההבטה חודרת תוך הנקב, אבל נקב שהעין שולטת בו ונראה מקצת זקן התחתון חשיב נגד ערוה, וסיים: ואין ידוע גבוליה של הערוה בדיוק.

(לז) עיין לעיל סעי' ה' ו' ז'.

(לח) הרשב"א בשם הראב"ד בחידושו לברכות כד: הובא בב"י סי' ע"ה. וכתב הטעם מפני שרגיל בהם ולא טריד.

ועיין ב"ח שהביא מקור לדברי הרשב"א מלשון הגמ' ברכות כד. אמר ר"י טפח באשה ערוה, דע"כ מיירי בחלק שדרכה לכסותו דאם אסור אפי' כנגד טפח מגולה, מדוע נקט טפח באשה ערוה יאמר סתם אסור לקרות ק"ש כנגד אשה שהרי

לקמן סי"ט, ועיין סט"ו בהערה (לא). ועיין בקונטרס "מלבושי נשים" סי' ו' להגר"ב זילבר שליט"א שכתב שאסור לאשה ללבוש בגדים המבליטים את איבריה כפי האופנה שיצאה מארצות הגויים ואין ספק שאסור זה משום דת יהודית, ואפילו הלובושות מלבוש זה רק לשם האופנה ולא לשם כונה רעה יש בזה משום דת יהודית, וכתב שם וכ"ז בשאר האיברים אבל מה שעיי"כ גם הדדים בולטים שלא באופן רגיל וכו', אין לך פריצות גדולה מזו, וחוששני מאד אם אין בזה איסור תורה דהוי בכלל ופרע ראש האשה כאשר נתבאר "וגם לענין אמירת דבר שבקדושה לולא דמסתפינא הייתי אומר דדינו כטפח באשה ערוה אפילו באשתו". [ונראה לפ"ז דגם אם אשה פרוצה לובשת מכנסיים אסור לקרות כנגדה ומה שלא הביא דין זה שכבר כתב שם ססי"ד שלא כתב הקונטרס לחילוניות דאין אנו אחראים להם אלא רק לחזק את מחנינו].

(לו) ברכות דף כד. אמר ל"י רב מרי

כ. הצואר של אשה מן השקע ולמעלה והשקע בכלל מותר לקרות כנגדו, ומן השקע ולמטה אסור לגלותו ואסור לקרות כנגדו(לט). ועיין לעיל פרק א' ס"ט אם מותר לקרא כנגדה בשעה שמניקה.

ה"ה ט"ז

כא. זרועותיה(מ) של אשה מן המרפק(מא) ולמעלה חשובין ערוה ואסור לקרות כנגדן אפילו אם יש שהולכות כך

מקור חיים

שליט"א דמן השקע ולמעלה אין בו איסור לגלותו דאינו בכלל איברים המכוסים וא"כ נראה לפ"ז פשוט דה"ה לגבי ק"ש, [ויש להתעורר עוד בזה מדברי התפארת שמואל על הרא"ש בברכות פ"ג סקל"ז, מה שרגילות הנשים לגלות זרועותיהן ורגילין להיות בית הצואר פתוח עד סמוך לדדיה זהו מנהג רע וקורא אני בהם, חוקים לא טובים, וטפח באשה ערוה. והגאון ר' יעקב עמדין כתב בסדורו בית יעקב הלכות בין המצרים ההולכות בצואר מגולה יתגלה קלונם לכל].

(מ) כדאיתא בכתו' ע"ב איזוהי דת יהודית וכו' טוה בשוק – שמראה זרועותיה לבנ"א.

(מא) בקונטרס מלבושי נשים להגה"צ ר' בנימין זילבר שליט"א כתב: והוא דבר פשוט שצריך השרוול להגיע עד למרפק ואם יגיע רק בדיוק מצומצם, בהכרח יתגלה מן הזרוע בעת תנועותיה, משמע שהמרפק עצמו אינו ערוה מן הדין, ומ"מ גם

כל אשה לפחות פניה וידיה מגולות הן, אלא ודאי אין איסור אלא במקום שדרכה לכסותו.

ומ"מ אם מכוין להסתכל בה נראה מדברי החזו"א (סי' ט"ז סק"ז בפירושו הראשון בגמ' ברכות) שאסור לקרות ק"ש אפי' כנגד אצבע קטנה שלה. ועיין בפ"א ס"א בהערה (ח). שו"ר שכ"כ בספר עוד יוסף חי פרי בא ס"ב ע"ש, וכ"כ הערוה"ש סי' ע"ה ס"ב ודו"ק. וכתב עוד שם אשה שעונדת צמיד משובץ באבנים טובות על ידה, או טבעות עם אבנים טובות על ידיה, אסור לקרא ק"ש כנגדה, כיון שאין דרכה של אשה לעונדם תמיד אלא באקראי, ואין האדם מורגל בראיה כזו וכשרואה אותם רואה ראייה חדשה ולכן בא לידי הרהור, וכתב עוד שם אבל אם לבושה שרשרת משובצת באבנים טובות אין בזה איסור כיון שהשרשרת נראית על בגדיה משא"כ בטבעת שמהרהר בבשרה יעו"ש.

(לט) על פי הוראת הגרי"ש אלישיב

בפריצות (מב), וה"ה דאסור לקרות כנגד זרועות של א"י אפילו במקום שנוהגות לגלות זרועותיהן (מג).

כב. הקנה שבין כף היד למרפק (מד) הרי זה תלוי במנהג המקומות שאם דרכן לגלותו מותר לקרות כנגדו ואם לאו אין

מקור חיים

הדין לגלותו ואפילו קצת ממנו נמי אסור לגלות [וכדאיתא בכתובות עב. איזו דת יהודית וכו' טוה בשוק—שמראה זרועותיה לבני אדם]. ואין העולם נוהגין כן, ומ"מ תלוי במנהג המקומות כמ"ש המ"ב וכה"ח, ועיין בספר שונה הלכות אשר כתב על שם החזו"א דלא הכריע בדבר, ונראה בכונתו, מזה שדן שם החזו"א בדין הקנה ובדין השוק וסיים גבי שוק דקשה להכריע ^{הנהגות} בדבר, ס"ל דקאי גם אקנה, ומ"מ הנלענ"ד הוא כדכתבתי דבקנה פשט ספיקו כנ"ל, ורק בשוק הסתפק מכח ראיות שהביא לכאן ולכאן.

ועי' בספר עוד יוסף חי (פר' בא אות א') שכתב פה עירנו בגדאד משנים קדמוניות נוהגות כל הנשים ללכת בזרועות מגולות (הכונה על הקנה שבין הכף למרפק) עד סוף אצילי (מרפקיהן) ידיהן, ונמצא כל הזרוע דרכו להיות מגולה, ודינו כמו כפות הידים והאצבעות שאין בהן איסור משום טפח באשה ערוה. ובדור הזה נהגו הצעירות לכסות כל הזרוע עד כף היד, והשמלה נסגרת בקרסים של זהב סמוך לכף היד. והמבוגרות אינן עושות כן אלא נוהגות כמקדם,

לדעתו נרא' דאסור לקרות כנגדו דכתב הח"א והביאו המ"ב סי' ע"ה סק"ב פנ"י וידיה כפי המנהג שדרך להיות מגולה באותו מקום מותר לקרות כנגדן כיון שרגיל בהן אינו בא לידי הרהור והם דברי הרשב"א ראה סעיף י"ט הערה (לח) וכיון שצריך לכסות מרפקה וכנ"ל וכן המנהג לכסותו בכל תפוצות ישראל לכן חשיב כמקומות המכוסים ול"ש לומר בזה רגיל בהן, וממילא אסור לקרות כנגד המרפק וראיה לזה משערן היוצא מחוץ לצמתן דכתב הרשב"א דרגיל בהן, וכ"ז דוקא במקום שאין רגילין לכסותן אבל במקום שרגילין לכסותן אסור לקרות כנגדן עיין לעיל סעיף ה'.

(מב) חיי אדם כלל די אות ב. בן איש חי פרשת בא אות ח' והביאו כה"ח ס"ק ב, מ"ב סק"ב.

(מג) בן איש חי שם.

(מד) עיין מ"ב סי' ע"ה סק"ב, וכה"ח שם ס"ק ב', ועיין חזו"א סי' ט"ז סק"ח שהוכיח בראיות שהקנה אינו בכלל הזרוע, והכריח דאם הקנה בכלל הזרוע א"כ אסור מן

לקרות כנגדו, ולפי הזהר יש לו דין ערוה, וגם לזהר אין כפות ואצבעות של הידים והרגלים בכלל זה (מה). ועיין לקמן סכ"ו דבמקומות שנוהגין לכסות את כפות רגליהן בלכתן ברשות הרבים אסור לקרות כנגדן גם בבית, אף אם אינן מקפידות על זה בבית.

כג. במקום שנוהגות לכסות את הקנה שבין הכף למרפק בלכתן בדרך, ובבית אינה נזהרת לכסותו, אסור לקרות כנגדה אפילו בבית (מו).

מקור חיים

על עצמן ומכסות עד כף היד ונמצאת שם אשה אחת שאינה מחמירה אם בכה"ג שרי, וצ"ב. ושאלתי בזה את הגאון ר' בנימין זילבר שליט"א והשיב לי וז"ל: נראה פשוט דהעיקר הולכין אחרי מנהג העיר ולא אחר החוג.

(מה) בן איש חי פרי בא אות י"א.

אוצר החכמה

(מו) עיין מ"ב סי' ע"ה סק"י בשם היד אפרים [הובא לעיל סי"ג הערה (ו)], לגבי שערות ונראה דה"ה לשאר איברים. ומדקאי דברי המ"ב על דין שער באשה ערוה אשר כתב עליו הרמ"א דאפילו באשתו אסור, ואהא קאמר אפילו אם אין דרכה לכסותו רק בשוק, ש"מ דאף לגבי בעל בכה"ג אין לקרות כנגדו. וכן משמע מהכף החיים סי' ע"ה ס"ק ב'—ד' [וזה דלא כמו שמשמע בקונטרס "דיני מלבושי נשים" (להגר"ב זילבר שליט"א) בריש סי' ג' יעו"ש].

וראות במנהג החדש מעשה ילדות, וגנאי הוא להן, ולכן גם בזמן הזה אין לחשוב גילוי זרועות בכלל טפח באשה ערוה, ורק מן האציל ולמעלה יש לו דין ערוה. ונראה בכוונתו שכיון שעדיין רגילות המבוגרות לגלות את הקנה ממילא נחשב כמקומות הגלויין אע"פ שהצעירות מכסות עד כף היד אבל אם המנהג בכל העיר לכסות עד כף היד אסור לקרות כנגדן, עיין לעיל ס"ה ודו"ק.

ונראה לפ"ז אם יש חוג מסויים שמחמירין על עצמן ומכסות עד כף היד, ומאידך יש נשים אחרות שאינן מחמירות לכסות עד כף היד אלא מכסות עד אחר המרפק מותר לקרות כנגדן דזה דומה להנ"ל שיש שמכסות ויש שאינן מכסות וכך מסתברא דזיל בתר טעמא דכיון שרגיל בהן לא טריד.

אלא שיש לדון אם נקלע למקום כינוס של אותו חוג שכלן מחמירות